

Labancéknál

Károllyal való ismeretségem még az újvidéki főiskolás korunkból ered. Hárman laktunk egy alacsony mennyezetű, mestergerendás albérleti szobában a kishomoki Ferencsel együtt, ahol a három fekvőhely egy deszkaasztal, három karosszék, egy régi barnára lakkozott és itt-ott málladozó faragványokkal díszített, dohos szekrény, meg egy vaskályha alig fért el egymás mellett. Szűkösen éltünk ösztöndíj nélkül abból a kevéske zsebpénzből, melyet néhány holdas szegény földműves szüleinktől kaptunk. Mégis jól éreztük magunkat, mert fiatalok voltunk; és az előadások meghallgatása után szabadok. Ez a bőséges szabadidő feledtette anyagi szűkösségünket. Károly ritkán tartózkodott a szobában, erősen udvarolt ugyanis egy zentai lánynak, Elvirának, aki szintén főiskolás volt. Elvirával hamarosan összeházasodtak, de Károly továbbra is az albérleti szobában maradt. Úgy látszik, külön lakást nem tudtak bérelni. Károly barátkozó természetű, társaságkedvelő ember volt, ifjú feleségét ugyan sohasem hozta el hozzánk, de más barátait annál inkább. Még az őszi napok egyikében történt, hogy

Károly egy kanna 5-6 liternyi bort hozatott velünk, Ferencsel és velem. A rávalót is ő adta, mert születésnapján nagy murit akart csapni. Estefelé járt az idő, amikor Károly beállított három főiskolás barátjával: két szlovákkal és egy szerbvel – az egyik szlovák nem sokkal később hozzánk költözött, mert az előszobában volt még hely a számára, miután a házineni egy összecukható, sodronyos vaságyat kerített. Ebben az előszobában így alig lehetett megfordulni, de otthonias hangulatot keltett bútorzat nélkül is egy hatalmas, vagy másfél méter hosszú, német gyártmányú üveges fali ingaórával, noha Ferenc hiába iparkodott, hogy működésbe hozza. Ezt a szlovákot Miroslavnak hívták, öles termetű fiatalember volt hegyi medvére emlékeztető járásával. Lomha mozgása ellenére ő volt a legbeszédesebb köztünk. Egy lány arcképét mutogatta. – Zuska – mondta büszkén, és egy gumióvszert is előhúzott a pénztárcájából, annak bizonyosságául, hogy nem babra megy a játék, de arra már nem nagyon volt

kíváncsi senki. A másik szlovák, kivált pedig a szerb legény alig szólalt meg. – Egy híres újvidéki gyógyszerész fia – mondta róla később Károly. Ittunk nyakra-főre, csak Károly bánt óvatosan az itallal; mint alkalmi házigazdának ugyanis tartózkodnia kellett tőle. A gyógyszerész fiának érdekes szokása volt: miután a kötelező pohármennyiségen túljutott (a házineni kölcsönözte a poharakat), mutatóujját lenyomva a torkába, máris nyargalt kifelé a szobából, s hallottuk, hogy kint öklendezik. Ez a jelenet mindannyiszor ismétlődött, ahányszor csak lehajtott egy pohárral. De az sem zavart bennünket, többieket. Ordítózás, kiabálás, nóta, ahogy ez már ilyenkor szokás – a házineni öröme. Emlékszem, Miroslav egy orosz katonanóta első sorát ismételte folyton, úgy látszik, a folytatást elfelejtette, vagy nem is tudta. Késő éjszakáig tartott a mulatozás. Azt hiszem, néhányan ugyancsak becsip-tünk.

Érdekes, Károly milyen odaadóan barátkozott a más nemzetiségűekkel: egyszer egy románnak, máskor egy ruszinnak mutatott be, mintha ezzel örömet akarna szerezni nekem. Sohasem láttam, hogy főiskolás társai közül egyetlenegy magyarral is együtt lett volna. Rajongott a sportért, kivált a labdarúgásért, de csak mint szurkoló. Úgy emlékszem, aznap valami miatt estefelé érkeztem haza. Borongós, szeles idő volt, siettem, és már a küszöbön a szobából recsegő hangokat hallottam. A rádió volt a tettes. Károly szerezte a hátsó lakóktól erre az alkalomra. Ferenc valami drótfélét szorongatott a markában, Károly pedig fölkiáltott: – Góóó! – utánozva Szepesit, a rádióban ugyanis labdarúgó-mérkőzést közvetített, a híres angol-magyar viadalt Londonból. Ferenc mindjárt kezembe nyomta a drótot: – Fogd, mert másképp alig lehet hallani a közvetítést. Engedelmesen szorongattam a drótot a mérkőzés hátralévő egész ideje alatt.

Másnap Károly azzal dicsekedett, hogy barátai gratuláltak neki a fényes londoni győzelemhez. Jött a tél, s nem volt mivel fűtenünk. A fatelepen sorban álltak az emberek szénért. Károly és Ferenc egy éjszaka – se szó se beszéd – odaállt a sorba nélkülem. Engem

ugyanis, mint gyengébben öltözöttet és fázósabbat, otthon hagytak. Még ma is hálásan gondolok erre, bármi történt azóta. Ők mentek el a menzára is. – Dachau – mondta Károly. A reggelink többször elmaradt, néha egy kis darab kenyeret és szalonnát vacso- ráztam, így az ebéd a menzán nekem igen jólesett.

Habár olykor gúnyolódtak rajta, kinevették és ugrat- ták, Károly kitartott barátai mellett, sőt igyekezett a kedvükben járni és hasonlítani hozzájuk, a szemük- ben mégiscsak magyarnak számított, s ez elég volt, hogy vádlott legyen. Károly tudta ezt, s nyilván szen- vedett emiatt. Fájdalmas dolog a népek keveredése. Aki ezt üdvös dolognak tartja, minden bizonnyal té- ved. Szerencsés az a nép, mely túlságosan nem ke- veredett össze más népekkel, és az a nép is szeren- csés, melyhez a rokon népekből csatlakoztak néhá- nyan, vagy ha olyan régen történt az a csatlakozás, hogy ma már szinte nyoma sem látszik, s így az egy- séget nem nehéz fönntartani.

Károly szorgalmasan készült a házasság gyakorlá- sára. Ha a házinéninek megérkezett az udvarlója, fű- lét odatapasztotta a vékony tapétaajtóhoz, mely a há- zinéni kis szobájába nyílt, úgy hallgatva feszült figye- lemme, mi történik odabent. Ilyenkor sült hal szaga terjengett az egész házban, az udvarló ugyanis szen- vedélyes horgász volt, és egy szatyor halat hozott ma- gával. Még az első világháborút követően került Újvi- dékre mint baloldali olasz emigráns. Celsónak hívták. Elégge alacsony termetű volt ugyan, de jóvágású, fűr- ge, mindig jó kedélyű és férfias megjelenésű. Haját koromfeketére festette. Kissé selypítve beszélt.

Aztán úgy adódott, talán véletlenül, hogy Károllyal és Elvirával ugyanabban az általános iskolában kezd- tünk el tanítani. Ferenc városba került, a politikusi pá- lyán kereste a boldogulását, nemhiába bújta a marxis- ta irodalmat már főiskolás korában, s nyilván már ak- kor párttag lett, csak erről nem beszélt nekünk. Elvirá- val magyart tanítottunk, Károly pedig biológiát. Mint ta- nárházaspár már a kezdet kezdetén jól befutottak a munkahelyükön, és új barátokra tettek szert. Károly itt is a más nemzetiségűekhez vagy legalábbis a nem magyar eredetűekhez vonzódott, de az egykori főis- kolás szlovák, szerb és ruszin barátaival is tovább tar- totta a kapcsolatot. Meghívták őket, és eljártak hozzá- juk – még Petrócre is. Elvira szemlátomást örült ezek- nek a barátkozásoknak. A testvériség-egység, az ak- kori jó irányelv mintapéldányai voltak mindketten. Há- zasságuk nem szerelmi házasság volt ugyan, de szin- tén példásnak mondható: a szokványos esetként ezt a házasságot a számítás és az alkalom szerencsés ta-

lálkozása hozta létre. Veszekedés, elválás, kibékülés viharos jelenete nem zavarta meg együttlétüket, de nem is tette változatossá, izgalmassá. A külső szemlé- lőnek az a benyomása lehetett róluk, hogy ez a két ember jól megérti egymást, összehangoltan lépked- nek egymás mellett; semmilyen külső esemény, várat- lan fordulat nem boríthatja föl ezt az egyensúlyt, sem föllobbanó érzelem, sem más dolog. Egyetlen fiuk ta- nítottása nem okozott a számukra nagy anyagi gon- dot. Ez a fiú az egyetemi diploma megszerzése után jó állásba jutott, és fiatalon megnősült. Siker tehát minden vonalon, melyet csak Elvira gyakori beteges- kedése zavart meg. Ez olykor inkább csak gyengélke- désnek vagy szeszélynek látszott, s az a gyanú támad- hatott az emberben, hogy ezzel Elvira csak ki akarja magát vonni a nagyobb iskolai megterhelés alól, de az is lehet, hogy ilyenkor csak pihenni szeretett volna. A szívére panaszkodott ugyanis, szívbillentyű-zavaraira, szívelégtelenségre, amely talán veleszületett rendelle- nesség volt. Azzal pedig nem lehet játszani. Így az, hogy gyereket vállalt, akár hőstettnek is minősíthető, mert a nehéz szülés akár az életébe is kerülhetett vol- na. Mindazonáltal ez nem akadályozta meg, hogy azokkal a barátokkal, akik a kedvére valók voltak, ne enyelegjen, főleg ha Károly nem volt jelen; ugyanak- kor teljes erőbedobással igyekezett megghiúsítani Ká- rolynak bármiféle közeledését más nőkhöz. Károlyt így sikerült kordában tartania, de Károly – legalábbis úgy látszott, könnyen belenyugszik ilyenfajta papucs- férj szerepébe. Elvira kedvence Lazo volt, a bosnyák, és Ervin, a rajztanár. Érdekes, hogy mindketten olyan alkatúak voltak, mint Károly, azzal a különbséggel, hogy jobban szerettek beszélni. Így kellemes szórako- zást nyújtottak Elvirának.

Elvira piros, mosolygó arcú, szőke, kövérkés, anyás természetű asszony volt, apró, nőiesen félnk mozdulatokkal; nyájasan beszélt, de tudott kemény hangon is – váratlanul fölcsattanva. Jól illett férjéhez, Károly ugyanis fekete, bozontos hajú, mindig komoly férfi volt, akinek vastag ujjaihoz toll helyett inkább ka- lapács illett volna; határozottan, röviden, katonásan beszélt. Az ember néha úgy érezte, hogy foghegyről válaszol a kérdésére. Ilyenkor pökhendinek hatott, mi- közben rezzentelen arca és félrenéző szeme sem- milyen érzést nem árult el. A felületes szemlélőnek az a benyomása támadhatott, mintha ő lett volna a csa- ládfő, de aki hosszabb ideig megfigyelte Labancékat, meglepetéssel tapasztalhatta, hogy fordított a helyzet: valójában Elvira kezében van a kormány, ő irányítja a férjét. Ő volt az okosabb? Valószínűleg. A látszat elle-

nére határozottabb is. Károly engedelmesen követte Elvirát, és mindenben hozzá idomult. Összeillő párt alkottak ők ketten. Fő elvük a mindenáron való alkalmazkodás a hatalomhoz – az érvényesülésük érdekében.

Ha valamit kifogásoltam Károly beszédében vagy viselkedésében, Elvira azzal háritotta el a felelősségüket, hogy csak ennyit mondott: – Most így kell, mert csak így lehet... El nem tudtam képzelni, honnan ez a bizonyosság, amire ezt a véleményét alapozza. Később megtudtam ezt is. Igaz lenne, hogy ennyire elébe kell menni az állítólagos elvárásoknak? Károly elég gyatrán beszélt magyarul, szűkszavú beszédét is teleítzdelte szerb szavakkal és más idegenszerűségekkel, fordulatokkal. – Miért nem figyelmeztetted Károlyt, hogy ez helytelen? Vagy számotokra csak az a fontos, hogy sikert érjetekek el a tanításban, az iskolában? Elvira nem szólt semmit, mintha ez csakugyan mellékes dolog volna, és úgy látszik, neki volt igaza, mert Károlyt több bizottságba is beválasztották. Annak a bizottságnak is tagja volt, amely engem elmarasztalt, az aláírása ugyanis ott díszleleg a vádirat alatt.

De Károly másképpen is közkedveltségnek örvendett. Az egyik szerb tanügyi tanácsos mintaóra bemutatására kérte fel Károlyt az egyik szerb tannyelvű osztályban, s Károly nagy kedvel tett eleget ennek a felhívásnak. De úgy látszik, a mintatanítás nem úgy sikerült egészen, ahogy remélték, mert utána egy szót sem szóltak róla. Károly fölényeskedő, pöffeszkedő magatartása ettől kezdve egy kissé alábbhagyott, és a kedve is lekonyult, de nem annyira, hogy szavainak az élet tompította volna. – Kiscserkész – mondta egyszer hangosan, hogy mindenki hallja, amikor tenni akartam magyar ügyben valamit. Szava gúnyosan csengett. Rossz érzés fogott el, annyi bizonyos, de nem annyira rossz, hogy ne lehetett volna elviselni, az efféle, sőt effélébb megaláztatással, sértéssel szemben ugyanis akkorára már jól megedzett a sors: az elmúlt évek nem egy megpróbáltatása. Úgy viselkedtem tehát, mintha semmi sem történt volna. – Hogy lehet ezt a szégyent így fogadni – kérdezte az egyik kartársnő csodálkozva. – Azt sem tudom, mi a szégyen, annyiszor megszégyenítettek már – mondtam egykedvűen. – Nem az a legény, aki üti, hanem aki állja.

Akkor egyszer Elvirával kivételesen Károly nélkül találkoztam – máskor mindig elválaszthatatlanok voltak – a falu központjában. Hívott, hogy látogassam meg őket, mert érdekes könyvet akar megmutatni, egy olyan ritkaságot, mely a partizánok viselt dolgait sem titkolja el. Ezt a kiadványt ugyanis a nyomdából való ki-

kerülése után azonnal bezúzták, de titokban néhány példányt megmentettek az ottani dolgozók. Ezekből sikerült neki bátyja révén egyet megszereznie. – Érdekes könyv lehet – mondtam –, majd elmegyek, most túlságosan el vagyok foglalva a török nyelvvel. – Török? – kérdezte Elvira szemöldökét fölvonva. – Hát az meg minek? Nem tudsz okosabb dologgal foglalkozni? Ha még angolt, németet, orosz választottál volna... – Pedig szép nyelv a török, szerkezete hasonlít a magyaréhoz, úgyhogy akár rokon nyelvnek is tekinthető. A te neved is törökös. – Nem hiszem – mondta Elvira elutasítóan – inkább olaszos. – Jeter – mondtam erre – az törökül van mondva. – És mit jelent? – Azt, hogy elég. – Jéter – mondta erre Elvira is. – Nem jéter, hanem jeter!

A törökben nincs é magánhangzó. – Hát akkor legyen jeter – mondta dühösen Elvira, és toppantott egyet a csizmás lábával. Hát igen, gondoltam, az olasz nyilván előkelőbb nyelv, mint a török.

Egy másik alkalommal Elvira fölháborodottan beszélt arról, hogy Mira, az önkiszolgáló főnökasszonya többedmagával aláírt egy Belgrádba címzett levelet, melyben azt sérelmezik, hogy a helybeli szerbeket a magyarok elnyomják. – Mira? – csodálkoztam, mert Mira igen barátságosan, szívélyesen szokta kiszolgáltatni a magyar vevőket is, magyarul beszélve hozzájuk. Alig egy héttel később valami ruhafélét akartam vásárolni, és az önkiszolgáló hátsó sarkában arra lettem figyelmes, hogy Elvira Károly társaságában igen nyájasan, mosolyogva beszélget Mirával, mégpedig szerbül. Megfigyeltem, hogy Mira – és nem csak ő – azokkal a magyarokkal szokott szerbül társalogni, akiket erre méltónak talál. Az ünnepélyeken Elvira rendszerint szerb költők verseit szavaltatta. Nagy gonddal készült ezekre az ünnepekre, és a hatás nem maradt el. Nemcsak az igazgató és az iskolai pártszervezet bizalmát élvezte, hanem a falusi pártszervezetét is – olyannyira, hogy a szerb párttitkár hozzá járt magyar órákat venni. Károly még népszerűbb tanár lett Elviránál is. A gyerekek, kivált a fiúk rajongtak érte. A természetjáró szakcsoportot vezette. – Mladi gorani – mondta büszkén. Talán ez volt a legtömegesebb a nyolc-tíz szakcsoport közül, habár nem törte magát sem a szervezéssel, sem az irányítással. A személye volt az, ami vonzotta a gyerekeket. Egy-két közvetlen pajtáskodó figyelmességével megnyerte magának a vezérfiúkat, ők pedig maguk után húzták a többieket, még a lányokat is. Ezt a jelenséget szokás csordaszellemnek nevezni, amely leginkább ott érvényesül,

ahol nincs igazi, jó vezető. Az pedig nem volt, olyan legalábbis nem, akire fölnézhetek volna a gyerekek.

Nyolcadikosokat búcsúztatunk az iskolaudvarban. Május van, ragyogó tavaszi idő, s ott szorong az egész iskola a nyolcadikosok szüleivel együtt. Ünneplőbe, egyenruhába öltözött társaság; virágok, beszédek, szavaltatok, énekszám, ballagás, mint ahogy ez újabban lenni szokott. A végén fényképezkedés. Furcsa jelenetre figyelek föl: Károly ugyan nem volt osztályfőnöke egyik nyolcadik osztálynak sem, de a gyerekek unszolására közéljük állt, amikor csak az osztályfőnökkel kellett volna fényképezkedniük. Erre az osztályfőnök vérig sértve sarkon fordult, és otthagyta az osztályt, hiába marasztalták, elment az iskolából is. Az már csak mellékes dolog, hogy ez a két tanárember valami miatt ki nem állhatta egymást. Egyszer majdnem egymásnak estek semmisségért. Mindennek a betetőzéseként Károlyt megválasztották a Művelődési Otthon igazgatójává, s az már csak természetes, hogy ettől kezdve pezsgésnek indult a falu kulturális élete: a gyöngyösbokrétás tánccsoport külföldön túrázott, a színjátszó csoport eljátszotta a Mágna Miskát – nagy sikerrel, az asszonyok pedig szorgalmasan hímezték, kötöttek.

Engedve Elvira ismételt hívásának, egy délután meglátogattam őket. A falu keleti felében laktak, saját házukban egy eléggé vizenyős környéken, nem messze a régi vágóhídtól. Hosszú, kanyargós, szűk utca derekáig kellett hajtanom kerékpárommal, mire célba értem, a jelzett, kerítés fölé hajló két terebélyes hársfa igazított el utamon. Nemrég festett vaskapu, redőnyös ablakok, magas szőlőlugas, tornác és kocsi az udvaron. Még föl sem értem a négy-öt lépcsős följáró tetejére, máris jött elébem Károly és Elvira. Világéletemben természetbarát voltam, és most is gyönyörködve szemléltem a kertet, mely a tornáctól a messzi, hatalmas tölgyfákig zöldellt. Diszfák, cserjék bokrok, gondozott gypeszönyeg és középütt kavicsos sétány. – Vízmedencétek is van? – kérdeztem ámulva. – Sajnos nincs – mondta Elvira – de az ott vízcsap – mutatott egy természetkőből rakott toronyszerű építményre. – Kádat szoktunk mellé tenni, ha fürödni akarunk a szabadban. – Nem rossz – mondtam irigykedve – arany életemek van. – Na, azért nem egészen, mióta Zsolti itt hagyott bennünket. – Itt hagyott? – Pestre költözött. – Nem sajnálja ezt a csodálatos kertet? – Dehogynem, mindig emlegeti, hogy nagyon is hiányzik neki abban a körengetegben, ahol laknak. Zsolti tudod, elvált, aztán újra nősült. Ez a házassága, úgy

látszik, jobban sikerült, mint az első, mert gyereket várnak.

Füledt meleg van, bemegyünk a házba. A társalgó, ahol letelepedtünk, elég tágas helyiség, szőnyegek mindenfelé, csillár, üveges könyvszekrény, süppedős ülógarnitúra. Körülüljük a kerek asztalt. Elvira süteménnyel kínál. Egy kekszfelét nagy nehezen elropogtatok. Itt nincs, magas vérnyomásban szenvednek ugyanis mindketten. – Kényelmes hely ez itt – mondom, – alkalmas egy kis délutáni szunyókálásra. Megnézhetem a könyveket? – Hogyne – mondja szívélyesen Elvira. Károly, a tettek embere alig szól valamit. Nézegetem a könyveket. A szemem egy angol nyelvű kötetten akad meg. – Tudtok angolul? – A könyv Zsoltié, diákkorában angolt tanult. Újra leülök a kényelmes helyemre. Kedvem volna szunyókálni, de ébren tartom magam. Tudom ugyanis, hogy most komoly beszélgetés következik, vagyis Elvira hosszadalmas beszédét leszek kénytelen végighallgatni. Már nyújt is felém egy borítékot. – Ervin levele Izraelből. Érdekes dolgokat ír az ottani életről. Nézegetem a címzést. Mr. Elvira Labanc. – Ej, ez az Ervin, nemhiába kelekótya ember volt mindig, most is elsiette a dolgot: nem Mr.-t, hanem Mrs.-t kellett volna írnia. – Nem nagy baj – mondja Elvira, és mosolyog hozzá, nyilván maga előtt látja Ervin kissé gúnyos, fölényes tekintetű, mindig derűs, borostás arcát, széles, előreugró állát, bozontos fekete haját és könnyed mozdulatait. – Elolvashatod a levelét, habár elég gyatrán ír. Ervinnek valóban gyatra, hányaveti kézírása van rajztanár létére. Nincs kedvem betűzgetni, de a levél tartalma sem érdekel nagyon. Vissza akarom adni a levelet. – Elviheted – mondja Elvira, de leteszem az asztalra. – Majd elmondod, mit ír. Ezután valóban Elvira hosszadalmas magyarázata következett, ahogy gondoltam. Eszerint Ervin Izraelben nem rajztanár, ennél nagyobb ember lett: múzeumigazgató, mégpedig a magyar holokauszt-áldozatok múzeumának az igazgatója. Felesége meghalt még itthon, két fia katona.

Engedelmesen hallgatom Elvirát, aztán Elvira Károllyal kihozatja a belső szobából azt a könyvet, melyről egy régebbi találkozásunkkor beszélt. Olajzöld fedelű könyv, vászonborítású, amilyen a jeles kiadvány szokott lenni. – Elviheted – mondja erre is Elvira. Ezt már elteszem, hogy másról beszéljünk. Elvira most egyszerre elkomolyodott. – Mi a véleményed Burány Nándor könyvéről, az Összeroppanásról? Töprengök, mit válaszoljak. – Bátor írás, csak egy baja van: a zentai 44-es szörnyűséget úgy mutatja be, mintha a 41-es magyar terrorra adott válasz lenne

csupán, mint ahogy ez a hivatalos álláspont is, s ezzel azt sugallja, hogy a zentai magyarok kálváriájáért valójában maguk a magyarok a hibásak, a felelősek, nem pedig azok a szerbek, akik a gonosztetteket elkövették. Hát igen, a magyar a bűnös mindig mindenért. Így már érthető a magyarok némelyikének a dühös magyarellenessége. A mellettem ülő Károly erre fölsziszszent, s a szeme vérbe borult. – Pedig – folytattam az előbbi gondolatmenetet – ez téves beállítás. Elsősorban az arányok miatt az, de azért is hamis, mert a szerbek nemcsak Bácskában irtották a magyarokat, hanem a Bánságban is, ahol pedig semmilyen magyar terror nem volt. Attól tartok, hogy 44 szörnyűségei bekövetkeztek volna 41 nélkül is. Károly erre bólogatni kezdett. No, gondoltam, még majd meggyőzőm szegény embert. – Tehát valójában nem megtorlás, nem is vérbosszú történt, mint ahogy Cseres Tibor írja, hanem leszámolás, megfélemlítés. A cél nyilván az volt, hogy a magyarokat menekülésre kényszerítsék, a szülőföldjük elhagyására. Olvastátok a Cseres-könyvet? – Olvastuk – mondták mindketten –, és igaz az, ami abban a rettenetes könyvben le van írva, meg az is, ami az Összeroppanásban? – Ti csak tudjátok. – Igaz – mondták mindketten szinte egyszerre. Előbb Elvira beszélt. Elmondta, hogy apját nem sokkal a kivégzések után elfogták, mert részeg fejjel magyarosat kiabált az utcán, irgalmatlanul összeverték, pincébe zárták, és ott is ütlegelték, úgyhogy több oldalbordája eltört más csontjával együtt, és csak annak köszönheti a szabadulását, hogy egy rokonuk – itt egy ismert politikus nevét említette – közbenjárására és a részegségre való hivatkozással végül nagy nehezen kiengedték. – Erős ember volt az apám, vagy kilencven kilós kovácsmester, de kiszabadulása után nem tért teljesen magához. Még jobban kezdett inni, betegeskedett és hamarosan meghalt. – Ha előbb történt volna ez az utcai kiabálás, őt is kivégezték volna a többivel együtt. – Bizonyosan – bólogatott Károly. Ekkor hozzá fordultam. Tudtam, hogy az ő apját viszont kivégezték 44 őszén. – A te édesapádat miért végezték ki, tudod-e mi volt az oka ennek? Károly fölkapta a fejét és

a szemembe nézett. – A fater lótenyésztő volt, fajtiszta lovakkal foglalkozott, és a magyarok ideje alatt az egyik vásáron valami miatt összeszólalkozott egy szerbbel, és hirtelen támadt haragjában pofon vágta. Hát azért. – Csak ezért? – Csak ezért. – És az is igaz, hogy fiatalok voltak a tettesek? – Igaz, mert az az ember mesélte el, aki ott volt velük együtt a pincében, de valami miatt kiengedték halálosan megfenyegetve, hogyha egy szót is mer szólni... Ez az ember odahívott engem a halálos ágyához, és mindent elmondott. Még sohasem hallottam Károlyt ilyen hosszasan beszélni. – Az az ember, akit a fater pofon vágott, és aki régi ismerőse volt, nem is volt akkor a faluban. A fia, a 16 éves fia és a hozzá hasonlóak voltak a tettesek. És minden éjszaka kiabálást hallottunk: – Takarodjatok innen! Menjete Magyarországra! – És azóta – kérdeztem szörnyűlködve – azóta hogy vagy velük? Nyilván találkozol velük? – Károly úgy válaszolt, mintha ez természetes dolog volna: – Néha szoktunk találkozni. Ilyenkor beszélgetünk. Jóban vagyunk egymással. Az öreg egyszer elmondta nekem, hogy amikor hazaért, és megtudta, mi történt, jól összeszidta a fiát. – Ha akkor itthon lettem volna, ez bizonyosan nem történik meg – mondta. – És a fiával is beszélgetsz? – Hogyne. Jóban vagyunk vele is. Elbeszélgetünk. Elállt a lélegzetem. – Mitőlünk távol áll a bosszúállásnak még a gondolata is – mondta Elvira magyaráztaként. Eközben Károly észrevétlenül kiment a társalgóból, s hamarosan hallottam, hogy fölzúg a kocsi motorja. Elvira sajnálkozni kezdett: – Sajnos nem maradhatunk tovább. Temetésre kell mennünk. Az öreg Szűcs halt meg, tudod a helyi közösség elnökének az apja.

Kint az acélszürke kocsi mellett keztem fogtam Károlyal. – Nem jól beszélünk – mondta Elvira – Másképp kellett volna. – De, jól beszélünk – mondtam – igen jól. Elvira kissé megütközve nézett utánam.

Károly és Elvira mostanában leginkább Pesten tartózkodnak a fiuknál. Őrzik a két unokájukat, és megvan a kettős állampolgárságuk is.

Ezzel ők, és nem csak ők, nem 44 őszén ugyan, de néhány évtizeddel később mégiscsak teljesítették

Dokumentumok*

(A bal sarokban az Október 8. Nevelési és Oktatási MSZ Október 10. Általános Iskola TMASZ Horgos szerbhorvát és magyar nyelvű iktatóbélyegzője, 02-16/1 számmal, 1980. II. 15-ei keltezéssel)

HUSZÁR ZOLTÁN TANÁRNAK

H O R G O S

A leirathoz csatoltan megküldjük Önnek ezen iskola Fegyelmi Bizottságának javaslatát a munkakötelezettségek megsértésének magállapítására vonatkozó eljárás kezdeményezéséről, valamint a HATÁROZATOT a munkakötelezettségek megsértésének megállapítására vonatkozó eljárás megindításáról Huszár Zoltán dolgozó, magyartanár ellen, amelyet az Általános Honvédelmi és Társadalmi Önvédelmi Bizottság hozott meg.

Fentieket az Ön tájékoztatására küldjük, lehetőséget adva a védekezésre.

Német Ibolya
titkár

(hitelesítve az Október 8. Nevelési és Oktatási Munkaszervezet Október 10. Általános Iskola TMASZ Horgos szerbhorvát és magyar nyelvű körbélyegzőjével)

Kézbesítve: 1980. február 15.

Átvette:

(A ford., Mácsai Tibor megjegyzése: az átvételt igazoló aláírás hiányzik)

A következő dokumentum nem fordítás, javítás nélkül közöljük (a szerk. megj.)

***

Fölmondás

A Társult munkáról szóló törvény 179. szakaszának 3-ik bekezdése, a Vajdaság SZAT munkaviszonyról szóló törvény 95. szakasza, valamint a kanizsai Október 8. MSZ a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyról szóló szabályzat 117. szakasza értelmében, a kanizsai Október 8. MSZ a horgosi

Október 10. Általános Iskola TMASZ munkástanácsa a társadalmi-politikai közösségek és a tanulók közössége küldötteivel, az iskola Alapszabályzatának 95. szakasza értelmében, 1980. április 7-én megtartott értekezletén, Huszár Zoltán horgosi tanár erkölcsi-politikai magatartásának alkalmosságával kapcsolatosan, a következő

HATÁROZATOT

hozta meg:

Huszár Zoltán a kanizsai Október 8. MSZ a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ magyar szakos tanára aki ellen eljárás folyt erkölcsi-politikai magatartásának, alkalmosságának kivizsgálására, megállapítást nyert, hogy Huszár Zoltán bűnös, azért, mert súlyosan megsértette a kanizsai Október 8. MSZ a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkaviszonyáról szóló szabályzat 120. szakaszának 8-ik pontját, s ezért a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkástanácsa kimondja, hogy Huszár Zoltán erkölcsi-politikai magatartása és alkalmossága nem megfelelő, ezért nevelő-oktatási tevékenységét megtiltja, munkaviszonyát megszünteti és eltávolítja a horgosi Október 10. Általános Iskola Társultmunka szervezetéből.

I N D O K L Á S :

A kanizsai Október 8. MSZ a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ

általános és társadalmi-önvédelmi bizottsága 1980. febr. 21-én indítványt terjesztett elő a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkástanácsához, amelyben javasolta az eljárás megindítását Huszár Zoltán magyar szakos tanár erkölcsi-politikai magatartásának és alkalmosságának kivizsgálására.

1980. február 26-án a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkástanácsa a társadalmi-politikai közösségek és a tanulók küldötteivel határozatot hozott az eljárás megindítására Huszár Zoltán erkölcsi-politikai magatartásának kivizsgálására. A vizsgálat levezetésére a munkástanács bizottságot nevezett ki a következő összetételben: Táborosi Imre isk. igazga-

tó a bizottság elnöke, Borsos Katalin, Halász Ilona tanárok, a bizottság tagjai.

A bizottság 1980. március 3-án kihallgatásra idézte Huszár Zoltánt. A kihallgatáson megejtette, nyilatkozatát jegyzőkönyvben megerősítette.

1980 március 6. és 7-én kihallgatásra mint tanúk idézve lettek: Szarapka Judit, Huzsvár Károly, Borsos Katalin, Táborosi Imre és Csorba András a TMASZ dolgozói. A tanúk nyilatkozataikat jegyzőkönyvben megerősítették.

1980. március 18-án a bizottság nyilvános tárgyalást végzett Huszár Zoltán erkölcsi-politikai magatartásának kivizsgálására. A tárgyaláson jelen voltak: Táborosi Imre, a bizottság elnöke, Borsos Katalin, Halász Ilona bizottsági tanúk, Huszár Zoltán vádlott, Petrics László a horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ Szakszervezeti Alapszervezete által megbízott és Huszár Zoltán által elfogadott védő, Csorba András, Borsos Katalin, Táborosi Imre tanúk. Jegyzőkönyvvezető: Német Ibolya.

A bizottság Huszár Zoltán, valamint a tanúk kihallgatását és a tárgyalást a munkástanács által kapott feladatok tükrében végezte el, hogy kivizsgálja a felterjesztett indítványt.

A bizottság a kihallgatás levezetése, valamint a tárgyalás megtartása után, értékelte a tárgyalás anyagát, s egyhangú döntése alapján a következő javaslatát terjesztette elő a munkástanácsnak, hogy hozza meg határozatát:

Huszár Zoltán a horgosi Október 10. Általános Iskola magyar szakos tanárának erkölcsi-politikai magatartása, alkalmatlansága nem megfelelő, nevelő-oktatói tevékenységre nem alkalmas, ezért javasolja a bizottság, hogy az iskola munkástanácsa hozzon döntést Huszár Zoltán nevelő nevelő-oktatói tevékenységének megtiltásáról, munkaviszonyának megszüntetéséről, távolítsa el munkahelyéről és a horgosi Október 10. Általános Iskola MASZ-ból.

A horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ munkástanácsa a társadalmi-politikai közösségek és a tanulók közössége küldötteleivel, (amely 25 tagból áll, az értekezleten jelen volt 22 tag, 1980. ápr. 7-én, 16 szavazattal/ 1 ellene, 5 tartózkodott/) úgy határozott, hogy kimondta, Huszár Zoltán bűnös azért, mert súlyosan megsértette az iskola munkaviszonyáról szóló szabályzat 120. szakaszának 8-ik pontját, amely kimondja, hogy minden nevelőnek és külső munkatársnak, egész tevékenységével, magatartásával, világos elhatározottságával küzdenie és harcolnia kell a szocialista és öngazgatás ellenes eszmék és erők, a nacionalista jelenségek és tendenciók megsemmisítéséért, amelyek ellentétben állnak a JKSZ politikájával.

Huszár Zoltán esetében a munkástanács bizonyoságot szerzett arról, hogy ő magatartásával, igen világos és tudatos cselekedetével, nemhogy elmarasztalta, ellenkezőleg, szította a szocialista- és öngazgatás ellenes eszmék és erők fellángolását, a nacionalista és sovinszta jelenségek, tendenciók felébresztését. Mindezek a tények a következőkön keresztül jutottak kifejezésre:

1. A Boško Buha hazai filmbemutatóval kapcsolatos kijelentésénél meggyőződünk arról, hogy itt nacionalista kirohanásról van szó. A vádlott beismerő vallomása szerint elismerte hibáját. Az esetet súlyosbította az a tény, hogy egy magyar szakos nyelvtanár tiltakozott olyan filmbemutató megtekintése ellen, amelyet bármilyen szakos tanár fel tud használni nevelő-oktató munkájában, viszont Huszár Zoltán nem látja a filmben kidomborodott testvériség-egység eszméjét, a népfelzabardító háború érdemeit, vívmányait. A gyermek néphős jellemzéseit nem tudja felhasználni a magyar nyelvben, mivel szerbhorvát nyelven történik a bemutató, így értékét veszti a magyar nyelv szempontjából. Súlyos vétséget követett el, mivel kidomborodott nacionalista szemlélete, törekvése, s ez mindenkor súlyosan elítélendő.

2. A szabadkai SU-tránsz által kiadott közlönyre való reagálásánál, Huszár Zoltán ugyancsak nacionalista-sovinszta nézeteket és érzelmeket táplál. Az az egyén, aki nemzeti hovatarozás szempontjából értékeli és sorolja be az embereket, az nem tartja tiszteletben az alkotmány által szavatolt nemzeti egyenjogúságot, nemzetségek szerint különbségeket tesz, s ezzel súlyosan megszegi a JKSZ alapszabályzatában lefektetett elveket. Mint nevelőnek, harcolnia kell a nacionalista ferde jelenségek ellen, bármilyen formában is jelentkeznek, viszont ő maga szorgalmazta ezen jelenségek felébresztését, szította és kiélezte a nemzetiségi viszonyokat.

3. A szabadkai Népszínház tagjának, Kovács Frigyes vendégszereplésével kapcsolatos kijelentésénél, hasonlóképpen meggyőződünk arról, hogy Huszár Zoltán nemzetiségi megkülönböztetéseket tesz, igen ironikusan és tudatosan. Kifejezésre jut nála nacionalista beállítottsága, csak az tud magyarul, akinek vezetékeve is magyar. Meggyőződünk arról, hogy itt is kifejezésre jutott nagy nacionalista érzelmek, az a tudat jön kifejezésre nála, akinek vezetékeve „ic-re, vagy vic-re» végződik ez már nem magyar ember, s a többi rendű értékelést ad ezekre.

4. A szerb-horvát nyomtatványokkal, szakirodalmakkal kapcsolatos kijelentését értékelve, megállapítottuk, hogy itt mutatta ki Huszár Zoltán a valóságos nacionalista és sovinszta érzelmeket. Mint magyar szakos tanárnak külön feladata lett volna ápolni a nemzeteink és nemzetiségeink nyelvén megjelent nyomtatványokat, szakirodalmat.

5. Kijelentésében, viszont ő „szemétnek” nevezi a szerb-horvát nyelven megjelent nyomtatványokat, szakirodalmat. Beismerő vallomása szerint csak egyszer mondott ilyent, akkor is súlyosan elítélendő, mivel belső érzelmeit nyilvánította ki, s ebből következik, hogy egy ilyen nevelő, hogyan tesz eleget feladatának, hogyan jut kifejezésre nála a testvériség-egység eszméje, nemzeteink és nemzeti-ségeink iránt való szeretete, a haza megbecsülése.

II.

1. A belgrádi Május 25. Forradalmi Múzeum és a Száva központ megtekintése utáni nyilatkozatával kapcsolatosan meggyőződünk arról, hogy Huszár Zoltán nem akarja elismerni öngazgatású szocialista társadalmunk által elért eredményeket, vívmányokat, amit soknemzetiségű közösségünk ért el. Nem tudja a látottakat kapcsolatba hozni a magyar nyelvvel. Nézete szerint ezek távol vannak a magyar nyelvhez, s a látottakat más tantárgyon keresztül kell értékelni, bemutatni. Nézetével súlyosan megszegte a nevelésről és oktatásról szóló törvényt, nevelési elveket, mivel nem jutatta kifejezésre szocialista hazánk elért eredményeit, fejlődését, a valóságos mindennapi munkaeredményeinket. A kirándulás célul tűzte ki ezen elvek megvalósítását. Meggyőződhetünk, hogy Huszár Zoltán milyen közeledést tanúsított ezen célok megvalósításáért.

2. Horgos felszabadulásnapjával kapcsolatos kijelentésénél arról győződünk meg, hogy Huszár Zoltán téves érzelmeket táplál a felszabadulás napjával kapcsolatosan. Gyermekkori emlékeit idézi fel, s ebből fakadóan a felszabadulás napját csak „mérsékeltlen ünnepli”! – mondván: „ekkor nem szoktam nyakendőt kötni”! Elgondolkodtató a kijelentése. Most mint felnőtt nevelő, akinek értékelést kell adni a felszabadulásról, egy új társadalmi változásról kell beszélnie, hogyan alkalmazza mindezt, hogy mutatja be a felszabadulás napja alkalmával rendezett ünnepséget, milyen érzelmeket táplál a tanulók előtt. Kijelentésével súlyosan megszegte alkalmatosságát nevelő-oktatói tevékenységének végzésére. Egyéni magatartásával csak passzivitást nyújtott ezen nap ünneplésekor, nem igyekezett jelentőségét kidomborítani, a műsorhoz hozzájárulni, kijelentésével nyilvánosságra hozta belső érzelmeit és egyben hovatartozását.

III.

1. Az iskolai kirándulásokkal kapcsolatos kijelentésével, amelyek Dubrovnik – HSZK és Crna gora SZK

területén zajlottak le, meggyőződünk arról, hogy Huszár Zoltán elmarasztalja tanulóinkat, hogy megismerjék hazánkat, itt élő népeinket, nemzeteinket és nemzetiségeinket. Kijelentésével, hogy tanulóink csak Vajdaságot ismerjék meg, burkolt formában kifejezésre jut nála saját nacionalista törekvése, nemzeteink és nemzetiségeink tudatos szétválasztása. Következtetésképpen, a vajdasági gyermekek Vajdaságot, a szlovéniai gyermekek csak Szlovéniát, a szerb-ai gyermekek csak Szerbiát stb. tekintsék meg. Miről tanúskodna ez a tény is? Ez is tudatos beállítottságról győz meg bennünket, ami teljesen ellentétben áll alapelveinkkel. Egyáltalán nem azon szorgoskodik, hogy tanulóink megismerjék hazánkat a JSZSZK, itt élő nemzeteit és nemzetiségeit, hogy ezáltal megszeressék és becsüljék őket. Nézetével elmarasztalja a hazaszeretet ápolását, az ilyen nevelő veszélyes nézetével, összetevékenységgel az itt dolgozó nevelőkre, munkatársakra.

A kihallgatás és tárgyalás alkalmával Huszár Zoltán elismerő vallomást tett, elismerte, hogy nem lett volna szabad ilyen kijelentéseket, kirohanásokat tennie. Helyzetét beismerése valamivel enyhíti. Azonban tudatos kijelentései, kirohanásai olyan súlyosak, amivel a horgosi Október 10. Általánost iskola TMASZ munkaviszonyáról szóló szabályzat 120. szakaszának 8-ik pontját megszegte, ezért kellett cselekedeteiért felelnie.

A felsorolt indoklás alapján hozta meg a munkástanács határozatát, ami a tárgy elején megnevezett rendelkezésből is látható.

Horgos, 1980. április 7.

Jegyzőkönyvvezető: Német Edit

A munkástanács elnöke: Csorba András

JOGORVOSLAT:

A határozat ellen, a kézbesítéstől számított 8 napon belül, Huszár Zoltánnak jogában áll a kanizsai Október 8. MSZ a horgosi Október 10. Általános iskola TMASZ munkástanácsának ellenvetést, beadványt adnia jogai megvédése céljából.

Kézbesíteni:

1. Huszár Zoltánnak,
2. A horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ általános népvédelmi és társadalmi-önvédelmi bizottságának,
3. A horgosi Október 10. Általános Iskola TMASZ Szakszervezeti alapszervezetének,
4. Az iskola irattárának.

*Sajnálatos módon technikai okok miatt a múltkori számunkból Huszár Zoltán: Sikkasztók, betörők és gyilkosok között c. írásához mellékelt dokumentumok közül ez kimaradt. A szerző és az olvasók elnézését kérjük.